

РЕЦЕНЗИЯ

за

дисертационен труд

на

Андрей Валентинович Волгушев

на тема:

Когнитивни деформации в условията на пандемия COVID-19

за присъждане на образователно-научна степен "доктор",

докторска програма "Обща психология"

Научен ръководител:

доц. д-р Красимир Иванов

Рецензент

доц.д-р Миглена Кръстева-Иванова

Актуалност на дисертационният труд:

Актуалността на представения за обсъждане дисертационен труд е в амбицията на дисертанта да обогати научната психология в една сравнително нова, но в исторически план вече преживяна, световна кризисна подредба на света и мястото ни в него, в условията на пандемията от COVID-19 (SARS-CoV-2) и настоящия военен конфликт в Европа.

Чрез дисертационното изследване се прави опит за формиране на типология на реакции към преживяваната криза. Също така една основна цел е да подчертае взаимовръзките между определени психокогнитивни свойства на индивида, които определят модел на поведение, както и отношението му към кризисните мерки и социалните дейности. Това аналитично изследване би имало и превантивен характер при евентуална бъдеща пандемия или криза от световен мащаб.

Теоретична разработка е структурирана в увод, 4 глави, изводи и препоръки, резултати от изследване, дискусия, заключения и е общо 289 страници. Списъкът на цитираната литература се състои от 186 източника, от които 104 на кирилица и 84 на английски език, приложения.

Първа глава е посветена на типологията на когнитивни изкривявания и на значението и психологичното въздействие на пандемията от COVID-19 (SARS-CoV-2), изследване на данни от други изследвания с открит достъп.

Дисертантът очертава предметната област на индивидуалните психологически и социални фрустрации във връзка с епидемията. Търси се аргументация за необходимостта от изграждане на градация между нивата на изостряне на отношението на човек към проблемите на пандемията, в една или друга посока на обостряне: негативен модел (условно, "COVID-дисидент"), тревожно-хипертрофиран модел (условно, "COVID-алармист", " COVID-алармист"). Анализират се предпоставките за изграждането на такава градация, скалата за оценка на заплахите и се обосновава

възможността за диагностично, количествено измерване на такива прояви чрез измервателни методи на изследване и броене на точки.

Формулирани са работните дефиниции на понятията за когнитивни изкривявания, с описание на съществуващите им разновидности, включително тези, свързани с възприемането на медиите, преходността, лоялността към ограниченията, модела на възприемане на болестта, вътрешната картина на заболяването (МКБ, според Р.А. Лурия), информационната теория на емоциите (Luria R.A. 1977).

Втора глава е посветена на методите на емпиричното изследване, диагностичната батерия, математическите инструменти за статистическа обработка.

Емпиричното психологично изследване си поставя за цел да се идентифицира, анализира и интерпретира взаимозависимостта между нивото на загриженост и тревожност, причинени от глобалните кризисни промени в периоди на нестабилност, социални и политически смущения, и когнитивните изкривявания и когнитивни модели, присъщи на индивида по отношение на нивото на доверие на индивида в информационния дневен ред, разпространяван чрез медиите през тези периоди. Разглеждат се последиците от влиянието на средствата за масова информация върху психо-емоционалното състояние на населението при кризисни обстоятелства, както и видовете отношение на индивида към получената от тях информация. Идентифицират се и анализират отделните "типове" поведение и реакция, които заемат полярни точки по скалата за оценка на глобалните заплахи (отричане или паника).

Подборът на целевата група и изборът на участници са коректни, броят на ИЛ е достатъчен, за да бъдат направени съответните изводи.

Инструментарият е адекватен за поставените задачи и изследователски хипотези, които са както следва:

1. Мащабът на "оценката на заплахата" на тези ситуации е приложим към различията във възприятието на населението за епидемиологични и военни заплахи. Както повишените, така и понижените стойности от скалата на "оценка на заплахата от глобални кризи" ("медийна лоялност") имат корелация както със склонността към когнитивни изкривявания.

2. Конспиративният "когнитивен модел", придържането към популярните конспиративни теории, широко разпространени в медиите, предопределя отричането на необходимостта от всеобхватни епидемиологични мерки, използването на антиинфекциозни лекарства и по-недоверчиво и скептично отношение към кризисните новинарски издания от страна на медиите.

3. Суеверният "когнитивен модел" повишава (индивидуалната) оценка на заплахата от глобални кризи, общата медийна лоялност, спазването на препоръчаните мерки за безопасност и толерантността към ограниченията.

4. Описаните когнитивни модели (конспиративни и суеверни), свързани с основния мащаб на изследването ("Медийна лоялност"), имат правопрпорционална връзка с набор от конкретни видове когнитивни изкривявания.

5. Социалните групи с хуманитарно образование и/или професия са по-склонни да драматизират глобални (пандемия, заплахата от глобален

въоръжен конфликт) кризисни обстоятелства, отколкото тези, свързани с природните науки.

Заключение и изводи:

Резултатите от проучването ясно показват, че съществува пряка връзка между нивото на известна податливост на индивида към когнитивни изкривявания и неговата поведенческа реакция към външни кризисни обстоятелства, по-специално пандемия и избухване на военни действия.

Друг извод е, че респондентите, които показват по-голяма степен на доверие в медиите, официалните данни и предписания, също имат по-висока степен на податливост към когнитивни изкривявания като цяло и по-специално към "Катастрофизиране" и "Преувеличение" опасности" (разновидности на когнитивните изкривявания), които пряко причиняват психо-емоционален стрес в кризисни периоди.

Също така следва да се подчертае приносът на разработената психометрична методика, наречена "Възприемане на ограниченията", състояща се от 4 компонента: "Медийна лоялност", "Склонност към когнитивни изкривявания", "Склонност към конспиративно мислене" и "Склонност към суеверно мислене", е успешно приложена върху работната извадка. Тя показва статистически значими резултати, последователност на скалите и високи коефициенти на валидиране и надеждност. Коефициентът на основния раздел на въпросника, "Медийна лоялност", според модела на Алфа-Кронбах = 0,9304, според модела на Гутман = 0,9427. Резултатите, получени по вътрешни подскали и индивидуални фактори на етапите на въпросника, подлежат на статистически надеждно изчисляване на техните съотношения и идентифициране на надеждни взаимоотношения. Разработената методика подлежи на прилагане и извличане на статистически значими резултати.

Следващият извод от анализа на резултатите касае следното: респондентите, получили висше образование по хуманитарни науки, са значително по-податливи на драматизация на продължаващите кризисни обстоятелства на външната среда, на тревожно пристрастие в поведенческия отговор на стресор, отколкото респондентите с образование по природни науки.

Когнитивният модел на суеверието, свързан с натрапчивото изпълнение на "ритуали" за намаляване на тревожността в интерес на постигането на изгубено чувство за сигурност и справяне със стресорите, както и избягването на определени действия, свързани с риска, предопределя системното и редовно прилагане (в същото време нерационално безотчетно и безкритично) на епидемиологичните мерки за самозащита, прилагането на режима на самоизолация, носенето на много "предпазни средства" и тревожното избягване на обществени места. Също така, тази тенденция да се мисли може да се счита за предиктор за високо ниво на "лоялност", т.е. доверие и безкритично приемане на данни, разпространявани чрез медиите в контекста на кризи като пандемията и настоящия въоръжен конфликт.

Чрез клъстерен анализ са класифицирани основните видове поведенчески отговор и форми на адаптация към глобалните кризи: пандемията и настоящият въоръжен конфликт.

Категорията на респондентите, условно определяни като "Послушни граждани", демонстрира изключително висока "медийна лоялност", сериозност към кризисните им предписания и новинарски репортажи, смята спазването на противоинфекциозните мерки за "граждански дълг". Тази категория респонденти се характеризира и със значително повишена склонност към когнитивни изкривявания (по-специално

хипернормативност, преувеличаване на опасността, катастрофизиране) и към когнитивния модел на суеверието.

Приносите на дисертационния труд могат да бъдат обобщени:

1. Изследвана е динамиката на формиране на кризисен модел на поведение при "намаленото" и "повишеното" въздействие на медиите, включително конформния тип адаптация, в сравнителни и прогностични аспекти в зависимост от видовете когнитивни предпоставки за психо-емоционално влияние.
2. За първи път е разработен и приложен на практика метод за многофакторно измерване на неврофункционалните и когнитивните свойства на психическото състояние на индивида в контекста на глобални кризи "Възприемане на ограниченията", доказана е валидността на скалите му и са изведени и приложени алгоритми за тяхното прогнозиране.
3. Разработена е многофакторна методология, получени са алгоритми за надеждно прогнозиране на повишената чувствителност към когнитивни изкривявания, влиянието на obsесивно-компулсивния "когнитивен модел", модели на суеверие и конспиративни теории, върху възприемането на кризисните новинарски издания в медиите. Резултатите са от съществено практическо значение за прогнозиране на социалната ситуация в случай на евентуални по-нататъшни социални кризи и за извършване на правилни измервания.

В заключение искам да подчертая, че дисертационния труд доказва, че пандемията от коронавирус, която беше съпътствана от масирана вълна от невярна и подвеждаща информация и опити да оказва влияние върху обществения живот, често използва благоприятната почва, която предлагат най-основните тревоги на хората и бързо променящите се новини. Подвеждаща здравна информация, опасни измами с неверни твърдения,

конспиративни теории и измами на потребители застрашаваха трагично общественото здраве.

Човечеството ни обаче показва надеждата, че хората се стремят да се свързват помежду си, че се показва надежда в начина, по който се стараем да намерим креативни начини взаимно да се подкрепяме, и сме показали надежда, като проявяваме съпричастност помежду си.

Авторефератът има своите предимства като научен текст, посочени са необходимия брой публикации /три/.

От всичко изложено до този момент смятам, че дисертационният труд на Андрей Волгушев има научно-изследователска тежест и допринася за практическото психологично знание и представлява напълно завършен конструкт.

Предлагам на уважаемите членове на научното жури, да гласуват за присъждането на Андрей Волгушев на образователно-научна степен „Доктор“ в докторска програма „Обща психология“.

26.11.2023 г, Варна

Изготвил рецензията:
доц. д-р М. Кръстева-Иванова